

Дәріс 12. Этносаралық байланыс

Дәріскер: т.ғ.к., доцент Қ.Б. Баудиярова

Жоспары

1. Этноконсолидациялық және этнотрансформациялық процестер
2. Этникааралық коммуникация
3. Этникалық ассимиляция
4. Этникааралық интеграция
9. Этникалық дискриминация

Этноконсолидациялық және этнотрансформациялық процестер

1

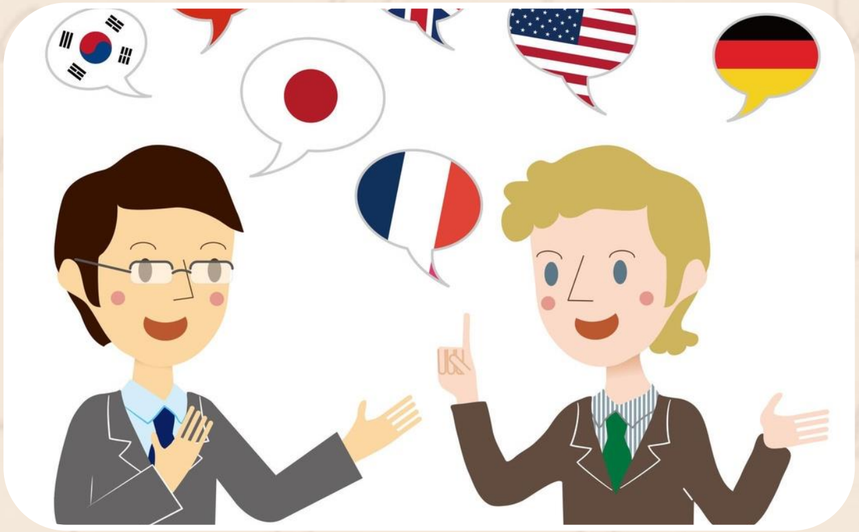
Этникалық қауымдар басқа халықтардан толық оқшау өмір сүре алмайды. Әрбір этнос өз мәдениетін сақтай отырып, басқа этностармен байланыс орнатады және олардың мәдени жетістіктерін қабылдайды. Сондықтан қазіргі кезеңде этнология ғылымында халықтардың өзара мәдени ықпалдастығы маңызды зерттеу мәселесіне айналды.

Этникааралық коммуникация

2

Этникааралық коммуникация — екі немесе одан да көп этникалық қауымдардың мәдени байланысы мен өзара ықпалдастығы. Бұл процесс материалдық және рухани мәдениет алмасуы арқылы жүзеге асады. Этностар арасындағы қарым-қатынас көбінесе өзара түсіністікке, келісімге және мәдени ерекшеліктерді құрметтеуге негізделеді.

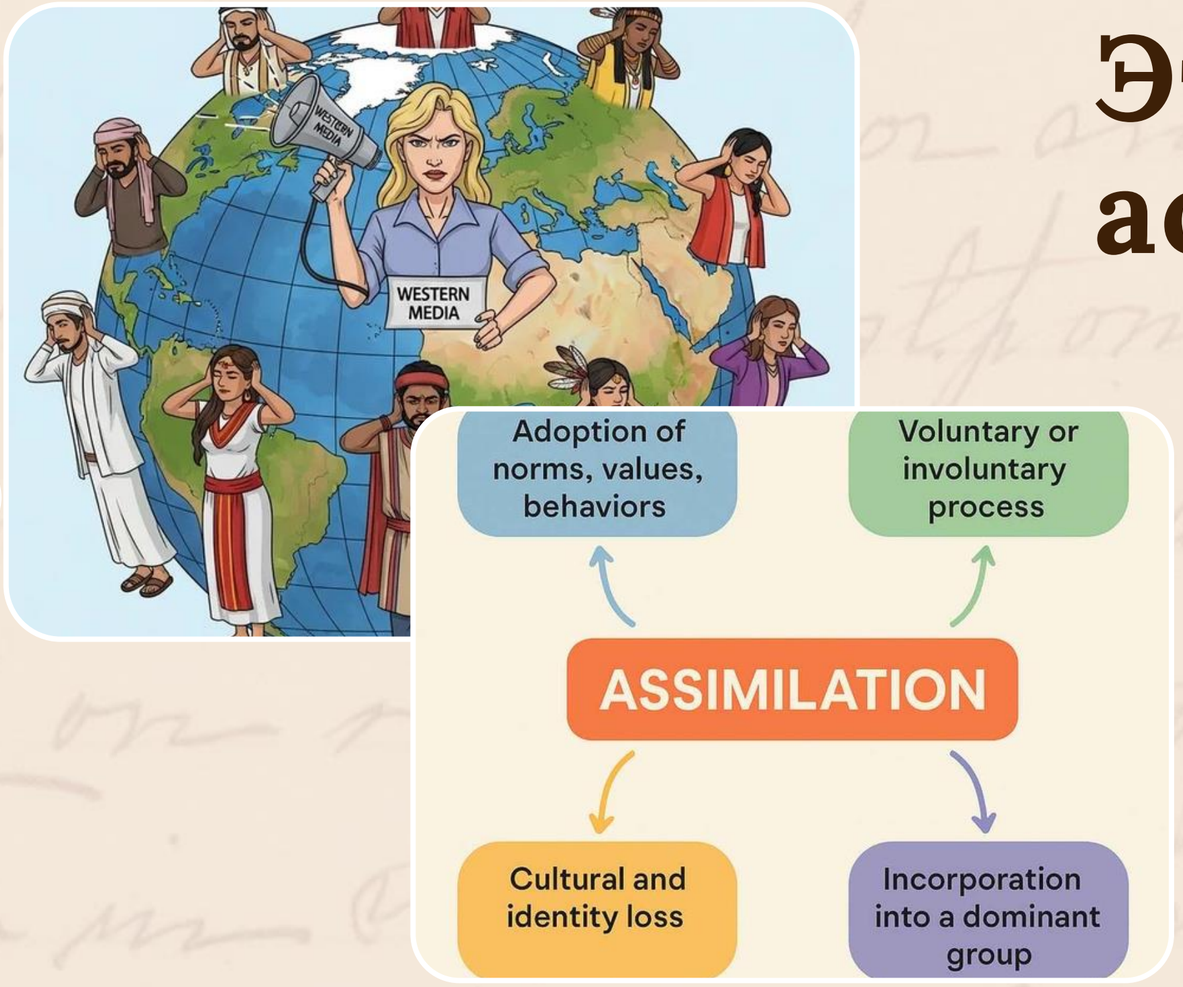

Этникааралық контактінің түрлері

Этностар арасындағы жақындасудың бірнеше түрі болады. Қосылу кезінде этнос басқа мәдениеттің кейбір жетістіктерін қабылдайды. Күрделену кезінде дамыған мәдениеттің ықпалымен этнос мәдениеті сапалық өзгеріске ұшырайды. Кему процесінде дәстүрлі мәдени элементтер жоғалады. Ал мәдени кедейлену немесе эрозия кезінде этностың мәдениеті біртіндеп әлсірейді немесе жойылады.

Этникалық ассимиляция

Этникалық ассимиляция — әлсіз этностың күшті этностың мәдениетіне біртіндеп сіңіп кетуі. Бұл үдерісте этникалық қауым басым этностың тілін, мәдениетін, дәстүрін және өмір салтын қабылдайды. Көпсанды және мәдениеті дамыған этностар ассимиляцияға баяу ұшырайды.

Этникааралық интеграция

Этникааралық интеграция — бірнеше этникалық топтардың өзара ықпалдастығы нәтижесінде қалыптасатын процесс. Бұл жағдайда әр этнос өзінің мәдениетін, тілін және дәстүрін сақтай отырып, ортақ мәдени кеңістікке бірігеді. Мұндай құбылыс көбінесе көпұлтты мемлекеттерде байқалады.

Этнос статусы

Этникааралық коммуникацияда әр этностың белгілі бір статусы болады. Ол халықтың санына, миграциялық қозғалысына, өзін-өзі өндіру ресурстарына және тіл мен мәдениетті дамыту мүмкіндігіне байланысты анықталады. Осы факторлар этностардың қоғамдағы орнын айқындайды

Этникалық қауым типологиясы

Этнология ғылымында этникалық қауымдар бірнеше түрге бөлінеді. Оларға титульды халық, жергілікті халық және аз санды этникалық топтар жатады. Бұл жіктеу этностардың қоғамдағы орны мен ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді.

Титульды халық және этникалық азшылық

Титульды халық — мемлекет атауын берген негізгі этнос. Кейбір жағдайда оны жергілікті халық деп те атайды, бірақ халықаралық тәжірибеде жергілікті халық ұғымы көбінесе аборигендерге қатысты қолданылады. Аз санды этникалық топтар — басқа мемлекет территориясында өмір сүріп, өз мәдениеті мен дәстүрін сақтаған этникалық қауымдар.

Этникалық дискриминация түрлері

Этникалық қатынастар тарихында кейде дискриминация жағдайлары да кездеседі. Геноцид — белгілі бір этникалық топты толық немесе жартылай жою саясаты. Апартейд — нәсілдік немесе этникалық белгілер бойынша халықты заң жүзінде бөлу жүйесі. Сегрегация — адамдарды этникалық немесе нәсілдік белгілер бойынша қоғамдық өмірде бөлу.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, этникалық қауымдар қоғам дамуының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және олар әрқашан басқа халықтармен өзара байланыста өмір сүреді. Этникааралық қатынастар нәтижесінде әртүрлі этникалық процестер қалыптасады. Олардың қатарына этнотрансформациялық және этноэволюциялық процестер, этникалық ассимиляция, этникааралық интеграция сияқты құбылыстар жатады. Бұл процестер этностардың мәдени дамуына, өзара ықпалдастығына және қоғамдағы орнына әсер етеді.

Этникааралық коммуникация халықтар арасындағы мәдени байланыстарды нығайтып, әртүрлі мәдениеттердің өзара алмасуына мүмкіндік береді. Сонымен қатар әрбір этностың қоғамдағы статусы оның санына, мәдени дамуына, тілін сақтау мүмкіндігіне және әлеуметтік жағдайына байланысты анықталады. Осыған байланысты этникалық қауымдар титульды халық, жергілікті халық және аз санды этникалық топтар болып бөлінеді.

Қазіргі көпұлтты қоғамда этностар арасындағы өзара түсіністік пен құрмет ерекше маңызды. Этникалық дискриминацияның геноцид, апартейд және сегрегация сияқты түрлері қоғамға үлкен қауіп төндіреді. Сондықтан халықтар арасындағы бейбіт қарым-қатынасты сақтау, мәдени әртүрлілікті құрметтеу және этникааралық келісімді нығайту қазіргі заман қоғамының басты міндеттерінің бірі болып табылады.

Бақылау сұрақтары

1. Этноконсолидациялық процестер дегеніміз не және оның этнотрансформациялық, этноэволюциялық түрлері қандай?
2. Этникалық ассимиляция дегеніміз не және ол қандай жағдайда пайда болады?
3. Этнотрансформациялық процестердің негізгі категориялары қандай?
4. Этникааралық интеграция ұғымын қалай түсіндіруге болады?
5. Этникааралық коммуникация дегеніміз не және оның этнологиядағы маңызы қандай?
6. Этностар арасындағы мәдени жақындасудың (контактінің) қандай төрт варианты бар?
7. Этнос мәдениетінің даму деңгейі этникааралық байланыстарға қалай әсер етеді?
8. Этникааралық коммуникацияда этностың статусына қандай факторлар әсер етеді?
9. Этникалық қауымдардың негізгі типологиясы қандай (титульды халық, аз санды этникалық топ)?
10. «Геноцид», «апартейд», «сегрегация» ұғымдарының мағынасы қандай?

Пайдаланылған әдебиеттер

1.Садохин А.П., Грушевицкая Т.Г. Этнология.- М., 2000.

2. Этнология (Этнография). –М., 2015. – 580 с.

3. Арутюнов С.А. Народы и культуры. Развитие и взаимодействие.- М., 1989.

4. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса, М., 1983.

5. Белик А.А., Резник Ю.М. Социокультурная антропология. М., 1998.

6. Артықбаев Ж. Этнология. - Алматы, 2005.

7. Қалшабаева Б.К. Теориялық этнология. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 236 б.